

Blahová, Stanislava

K dokladom hygieny na hrade Hrušov

Archaeologia historica. 2023, vol. 48, iss. 1, pp. 143-152

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/AH2023-1-6>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.78534>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](#)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20230912

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K DOKLADOM HYGIENY NA HRADE HRUŠOV

STANISLAVA BLAHOVÁ

Abstrakt: *Vďaka dlhoročnému interdisciplinárnemu výskumu hradu Hrušov sa podarilo zhromaždiť veľké množstvo informácií rôznorodého charakteru. Ich analýza a vyhodnotenie, ako aj vzájomné prepojenie menia pohľad na stredoveký hrad a vedú k rekonštrukcii každodenného života na hrade Hrušov v rôznych dejinných obdobiach – z jeho statického vnímania ako symbolu moci a bohatstva na živý organizmus, v neustálej interakcii na politickú, ekonomickú a sociálnu situáciu, technický rozvoj, umenie a kultúru, ktorý sa mení a dokáže sa prispôbovať. Jeden z unikátnych nálezov pochádzajúcich z prostredia hradov nám poskytol stopu, vďaka ktorej môžeme len tušiť, aké boli hygienické návyky obyvateľov hradu. Ide o nález ušnej lyžičky, dokladajúci starostlivosť o telo, prítomnosť toaletných potrieb i medicínskych pomôcok hradných obyvateľov. Doposiaľ je prvou ušnou lyžičkou vyrobenou z organického materiálu nájdenou počas záchranných výskumov stredovekých hradov na Slovensku.*

Kľúčové slová: hrad Hrušov – ušná lyžička – hygiena.

On the evidence of hygiene at Hrušov Castle

Abstract: *Thanks to many years of interdisciplinary research at Hrušov Castle, a great deal of information of diverse nature has been collected. Its analysis and evaluation, as well as its interconnection, changed the view on medieval castles and enabled the reconstruction of everyday life at Hrušov Castle in different historical periods, from its static perception as a symbol of power and wealth to a living organism, in constant interaction with the political, economic and social situation, technical development, art and culture, which changes and can be modified. One of the unique finds from the castle environment has provided a clue which gives us an idea of the hygienic habits of the castle inhabitants. It is the find of an ear spoon, documenting the body care, presence of toiletries and medical devices of the castle inhabitants. The object is the first ear spoon made of an organic material found during rescue research into medieval castles in Slovakia.*

Key words: Hrušov Castle – ear spoon – hygiene.

Hrad Hrušov

Hradná zrúcanina dominuje na severnom ukončení pretiahnutého kremencového hrebeňa situovaného vo východných svahoch Tribečského pohoria, v nadmorskej výške od 475 do ca 490 m n. m. Hrad Hrušov vznikol pravdepodobne koncom 80-tych rokov 13. storočia (Bóna 2008, 4; obr. 1). Bol postavený ako strážny – obranný hrad na posilnenie južnej hranice majetkov rodu Čák v období panovania Matúša Čáka Trenčianskeho. Jeho poloha v minulosti umožňovala priamu kontrolu významnej horskej cesty z Požitavia na Ponitrie a taktiež vizuálne prepojenie so susedným hradom nad Klížskym Hradištom – Michalov hrad, a hradom Gýmeš, čo umožňovalo tento strážny hrad zapojiť do signálneho systému fortifikácií v Tribečskom pohorí (Bóna–Lukačka 2002, 252).

Po smrti Matúša Čáka zostal hrad v rukách kráľa až do roku 1369, neskôr sa dostal do vlastníctva mnohých šľachtických rodov (Skalská 2010, 48). Výšinný hrad predstavuje stavebný komplex, ktorý prešiel mnohými prestavbami. Najpodstatnejšie úpravy sa uskutočnili počas života Ladislava Rákociho (ukončené 1662). V auguste roku 1708, v čase povstania Františka II. Rákociho, bol hrad vyrabovaný cisárskym vojskom. Rabovanie znamenalo definitívny funkčný zánik a opustenie hradu. V roku 1742 ho Matej Bel opisuje ako hradnú zrúcaninu v značne zdevastovanom stave (Bel 1742, 269).

V rokoch 1928 až 1930 sa uskutočnila na svoju dobu rozsiahla pamiatková konzervácia ruiny z podnetu prezidenta T. G. Masaryka (Bóna 2008, 23). Zanedbanie neskoršej údržby viedlo čoskoro k ďalšiemu rozpadu zrúcaniny. O jej záchranu sa od roku 2004 usiluje občianske združenie LEUSTACH z Nitry.

Obr. 1. Letecký pohľad na hrad Hrušov. Foto S. Blahová.

Abb. 1. Luftansicht von Burg Hrušov. Foto S. Blahová.

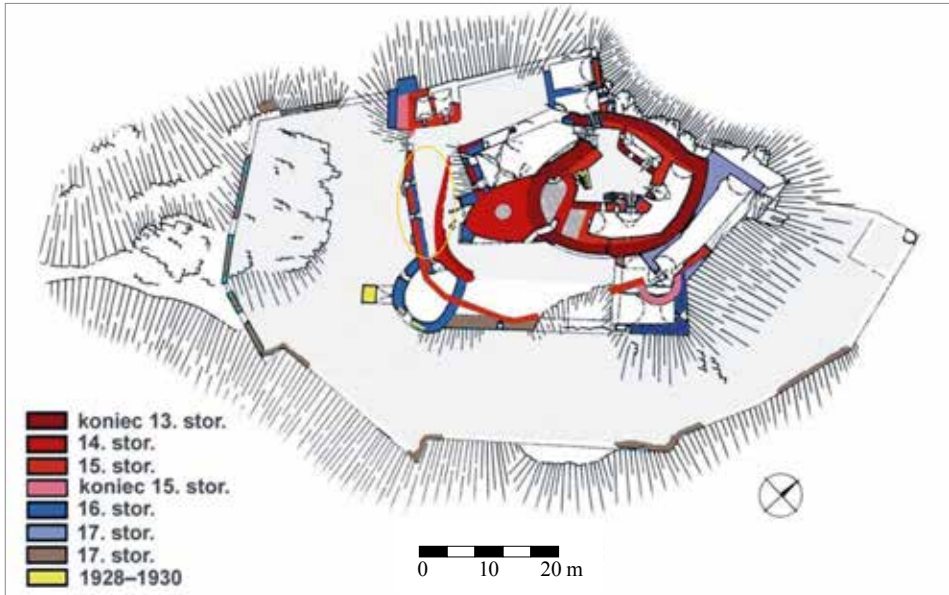
Nálezové okolnosti

V roku 2015 sa uskutočnila štvrtá sezóna archeologického výskumu hradu Hrušov, ktorú realizovala súkromná spoločnosť Pamarch, s. r. o., pod vedením R. Daňa, PhD. Výskum bol realizovaný v priestore parkanu, kde bol počas tretej sezóny v roku 2014 objavený starší hradobný múr, ktorý tvoril súčasť neskorogotickej prestavby. V následnej renesančnej etape prestavby daný múr z časti v nepravidelnom odstupe vymedzoval priestor obranného parkanu medzi ním a hradbovým múrom I. predhradia a z časti sa stal súčasťou južnej delovej bašty (obr. 2 a 3).

V južnej časti parkanu, pri vstupnom otvore do delovej bašty, sa v hĺbke 130 cm (obr. 4) našla ušná lyžička vyrobená z organického materiálu. Zásyp bol tvorený suťovými a požiarovými vrstvami, ktoré mali v hornej polovici výrazný sklon smerom na juh až juhozápad (obr. 5). V úrovni približne 80 až 100 cm nad dosiahnutým dnom výkopu sa nachádzali koncentrácie stavebných materiálov (lomový stavebný kameň, hasené vápno, ílovitá tehliarska hlina), ktoré niesli stopy po pôsobení požiaru. Zistená situácia pravdepodobne vznikla ako dôsledok požiaru striech stavieb stojacich v jadre hradu, od ktorých sa chytili horieť aj drevené konštrukcie stojace na skúmanej ploche, a zároveň ako dôsledok likvidácie požiaru a jeho následkov. Koncentrácie stavebných materiálov pravdepodobne predstavujú zvyšky po rozsiahlej prestavbe hradu ukončenej v roku 1662 (Daňo 2015, 49).

Popis

Ušná lyžička (obr. 6:A–C) je vyrobená z parohoviny s odlomenou vrchnou časťou, má podlhovastý tvar s kruhovým prierezom takmer po celej dĺžke. Na zúženom konci sa nachádza malá, podlhovastá lyžička s miernym prehĺbením (obr. 7:A a 7:D). Od rúčky ju oddeľuje zúžený kľčok. Rúčka sa smerom od kľčka rozširuje a jej ukončenie je zdobené tordovaním (obr. 7:B). Na konci rúčky je identifikovateľný zlom (obr. 7:C).

Obr. 2. Pôdorys hradu Hrušov s vyznačením parkanu. Podľa Bóna 2015.

Abb. 2. Grundriss von Burg Hrušov mit eingezeichnetem Zwinger. Nach Bóna 2015.

Obr. 3. Pôdorys hradu z leteckej perspektívy. Foto S. Blahová.

Abb. 3. Grundriss der Burg – Luftbildperspektive. Foto S. Blahová.

Rozmery: celková zachovaná dĺžka 61,6 mm; priemer rúčky v najširšom mieste 6,2 mm; dĺžka lyžičky 12 mm; šírka lyžičky 5,2 mm; hmotnosť 2 g.

Datovanie

Parkanový priestor je vymedzený starším hradbovým múrom a parkanovým múrom, ktorý sa postupnými prestavbami mení na múr I. predhradia. Podľa vzájomných stratigrafických vzťahov múrov a analýzy ostatných archeologických nálezov zo zásypových vrstiev je priestor parkanu

Obr. 4. Južná časť parkanu – archeologický výskum 2015. Foto S. Blahová.

Abb. 4. Südteil des Zwingers – archäologische Grabung 2015. Foto S. Blahová.

Obr. 5. Nálezová situácia. Foto S. Blahová.

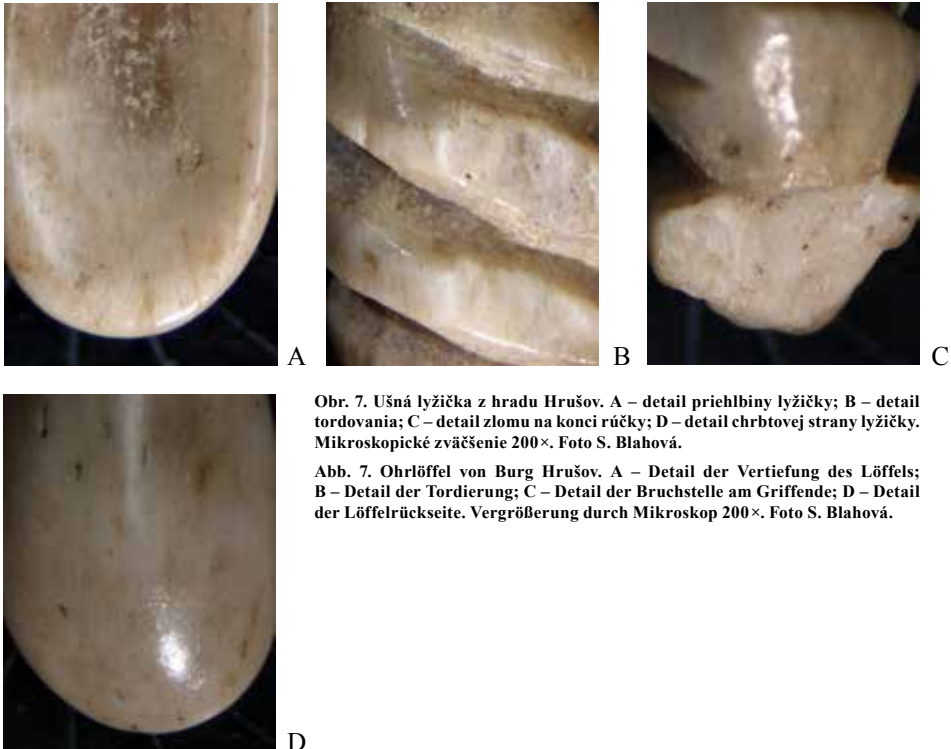
Abb. 5. Fundsituation. Foto S. Blahová.

Obr. 6. Ušná lyžička z hradu Hrušov. A – predná strana; B – zadná strana; C – kresba prednej a zadnej strany. Foto a kresba S. Blahová.

Abb. 6. Ohrlöffel von Burg Hrušov. A – Vorderseite; B – Rückseite; C – Zeichnung der Vorder- und Rückseite. Foto und Zeichnung S. Blahová.

Obr. 7. Ušná lyžička z hradu Hrušov. A – detail priehlbiny lyžičky; B – detail tordovania; C – detail zlomu na konci rúčky; D – detail chrbtovej strany lyžičky. Mikroskopické zväčšenie 200×. Foto S. Blahová.

Abb. 7. Ohrlöffel von Burg Hrušov. A – Detail der Vertiefung des Löffels; B – Detail der Tordierung; C – Detail der Bruchstelle am Griffende; D – Detail der Löffelrückseite. Vergrößerung durch Mikroskop 200×. Foto S. Blahová.

rámcovo radený do vrcholnogotického obdobia 14. storočia (Blahová 2019, 62; 2021, 22; Bóna 2021, 8). Predmetný priestor bol využívaný nepretržite od 14. storočia najneskôr do roku 1708. Ušnú lyžičku, vzhľadom na široké chronologické vymedzenie parkanového priestoru, analýzy archeologických nálezov a širokého spektra jej využitia, môžeme rámcovo datovať od 14. do druhej polovice 17. storočia.

Analógia

Vzhľadovo podobná ušná lyžička pochádza z Wysokej Górky z mesta Chelm (Chudzinska–Wołoszyn 2019, 244–245). Fragment kostenej lyžičky (obr. 8), dlhý 81,06 mm, vyrobený zo slonoviny má hornú časť rúčky zdobenú sekvenciou žliabkov, ktorá sa končí zlomom. Podľa B. Chudzínskej a M. Wołoszyna (2019) je datovaná do 12.–14. storočia.

Obr. 8. Kostená lyžička z Chelmu. Podľa Chudzinska–Wołoszyn 2019, Ryc 8.2.7.d.

Abb. 8. Knochenlöffel aus Chelm. Nach Chudzinska–Wołoszyn 2019, Ryc 8.2.7.d.

Ďalší súbor ušných lyžičiek zo 14. až 17. storočia, pochádzajúcich z Veľkej Británie a vyrobených z kosti, vo svojej práci popisuje A. Mac Gregor (1985, 99–100; obr. 9), G. Egan a F. Pritchard (1991, 381).

Kostená ušná lyžička, tvoriaca hygienický set pozostávajúci z kombinácie ušnej lyžičky a špáradla, sa nachádza v múzejnej zbierke umelecko-priemyslového múzea v Prahe (Fučíková–Čepička 2007, 527).

Podobne, ale s dvojitou funkciou v kombinácii so zubnou kefkou, sa našla kostená lyžička pri archeologickom výskume nemocnice v Mindene, ktorá je datovaná do 17. storočia. Ide o kostený valcovitý predmet, ktorého jeden koniec má tvar ušnej lyžičky a druhý má 19 prevítaných otvorov, kde boli umiestnené štetiny, slúžiace ako kefka na čistenie zubov (Schäfer 2009, 237).

Jedným z najnovších nálezov, pochádzajúcich z archeologického výskumu hradov, je nález kostenej lyžičky z hradu Thury v Maďarsku (obr. 10).

Ušné lyžičky vyrobené z organických materiálov sú v archeologických nálezoch veľmi zriedkavé. Stav ich zachovania a samozrejme aj miera ich publikovania sťažujú hľadanie ich analógií. Z predchádzajúceho aj napriek tomu vyplýva, že ich používanie v stredoveku a v novoveku bolo známe.

Ušná lyžička (fr. *cure oreille*; ang. *ear pick* / *ear scoop*; maď. *fülkanál*; poľ. *kopouszka* / *uchoczystka* / *kapawuszka*; rus. *kopouška*; lat. *ligula*; nem. *ohrlöffel*; čes. *ušní lžička* [*ušišpar*])

Históriu ušnej lyžičky môžeme vysledovať do obdobia okolo roku 3000 pred Kristom, v Mezopotámii do prvej dynastie Ur, kde sa v puzdre našla súprava zlatých toaletných nástrojov, pozostávajúca z pinzety, ihly a ušnej lyžičky. S ich archeologickými dokladmi sa stretávame v mužských aj ženských hrobch už od doby bronzovej vo východnej Európe, strednej Ázii a na Sibíri. Od doby Halštatskej sa šíria po celej Európe, kde sa objavujú spolu s pinzetou a špáradlom

Obr. 9. Kostená ušná lyžička z Londýna. Podľa MacGregor 1985, ref. 57a.

Abb. 9. Knochenohrlöffel aus London. Nach MacGregor 1985, ref. 57a.

Obr. 10. Kostená ušná lyžička z hradu Thura v Maďarsku. Zdroj mandiner.hu.

Abb. 10. Knochenohrlöffel von Burg Thury in Ungarn. Quelle mandiner.hu.

na nechty (Engelhardt 1865, 19; Gräslund 1984, 180; Литвинский 1978, 137; Møller-Christensen 1938, 5, 77, 87, 147). Nálezy ušných lyžičiek z obdobia včasného stredoveku pochádzajúce zo Škandinávie, Ruska, Britských ostrovov a strednej Európy sa objavujú v archeologických výskumoch pohrebísk, vidieckych a mestských sídlisk, kláštorov a uložených depotov (Engelhardt 1865, 21; Gräslund 1984, 181; Литвинский 1978, 137). Ušné lyžičky pochádzajúce zo stredoveku až novoveku patria medzi ojedinelé nálezy a ich nálezy na hradoch považujeme skôr za výnimočné prípady, aj napriek tomu, že informácie o nich môžeme nájsť v písomných či ikonografických prameňoch. V písomných prameňoch sa s informáciou o ušnej lyžičke, jej dôležitosti ako predmetu osobnej hygieny a miestneho dobového pomenovania stretávame napríklad v mravokárnej literatúre zo 16. storočia, ktorá odkazuje na používanie ušnej lyžičky pri čistení uší. „Kdo chce mít uši čisté, má každodenně ušipar potřebovati a ne z nehty, z prstem aneb čimkoliv, co k tomu nepatří, tam dlabati, až proti dobrým mravům válčí“ (Libertin 1715, 22).

Tvar a funkcia

Ušné lyžičky, či už dizajnovo jednoduché alebo naopak bohato zdobené, majú približne rovnaký podlhovastý tvar, relatívne tenkú rúčku a takmer okrúhly koniec, ktorý je sploštený a vyhlbený tak, aby vytvoril lyžičku. Na hornom konci rukoväte je v prevažnej miere aj malé očko, ktoré slúži na zavesenie ušnej lyžičky, prípadne špáradlo na čistenie zubov alebo nechťov (Gräslund 1984, 177; Riha 1986, 56). Rúčka býva rôzne zdobená, od jednoduchej rezby až po rastlinné motívy, zložité ornamenty a miniatúrne vyobrazenia ľudí a štylizovaných zvierat (Arbman 1933, 3, 13, 24; Blomqvist 1939, 52; Гаврилина 1985, 37).

Keďže tvar ušnej lyžičky sa nemenil a jej používanie evidujeme až do 19. storočia, nie je možné pochybovať nad jej účelom. Slúži na vyberanie ušného mazu tvoriaceho sa vo zvukovode.

Jeho úlohou je chrániť citlivú kožu vonkajšieho zvukovodu a vytvárať ochranu proti infekciám. V uchu udržuje prostredie, ktoré zabraňuje uchyteniu a množeniu patogénov a väčšinou nie je potrebné ho často odstraňovať. Problémom je však nadbytok jeho tvorby, alebo dokonca vytvorenie zátky, ktorá vznikne napríklad nesprávnym čistením uší. V tomto prípade môže spôsobovať nedoslýchavosť, tlak až bolesti v uchu, závraty, pískanie či šelesty v ušiach. Na jeho efektívnejšie a šetrnejšie odstraňovanie zo zvukovodu sa osvedčil a ujal tvar lyžičky v miniatúrnej veľkosti.

Vzhľadom na ergonomický tvar lyžičky je treba zväziť aj iné využitie lyžičiek známych ako ušné lyžičky. Napríklad ako lyžičky na vyberanie masťi alebo make-upu. V dobe rímskej sa podobné lyžičky spomínajú ako *ligulae*, ktoré sa používali na získavanie masťi a make-upu z úzkych sklenených fliaš a misiek (Pauly–Wissowa 1926, 966; Brailsford 1958, 10).

Umelecké vyhotovenie ušných lyžičiek dokazuje, že patrili k predmetom každodennej potreby, ktoré neboli ukryté pred očami iných ľudí. Etnografické, historické a lingvistické pramene odhaľujú, že najmä medzi ugrofinskými národmi ušné lyžičky mali rôzne funkcie – sanitárnu a hygienickú, kozmetickú, dekoračnú, ako ozdoba ženského kroja a ochrannú – ako talizman (Плетнёва 1967, 24, 44–48).

Ušné lyžičky tvoriace súčasť odevu mali rôzne umiestnenie na viditeľných častiach tela. Pripínali sa na stuhu, ktorou si ženy a dievčatá zaväzovali vrkoč, viseli na dlhej retiazke, pripevnenej na pravej strane živôtika a siahali až po i pod pás, alebo viseli upevnené na opasku. Ušné lyžičky sú tiež vnímané aj ako talizmany, často sa nachádzajú na tej istej šnúre s hromovými amuletmi alebo krížom, ktoré sa nachádzali na úrovni hrudníka a pása, zvyčajne na pravej strane, v ojedinelých prípadoch aj na ľavej strane (Голубева 1979, 40; Gräslund 1984, 179).

Materiál a morfológická klasifikácia a typológia ušných lyžičiek

Materiály používané na výrobu sú pomerne rôznorodé, napríklad drevo, kosť, mrožie kly, slonovina, železo, zliatiny medi, bronz, zlato, striebro. To tiež zohralo dôležitú úlohu pri ich posudzovaní ako predmetu štúdia (Gräslund 1984, 180) a ich morfologickej klasifikácie a typológie.

Napriek širokému geografickému rozšíreniu a chronologickému záberu ušných lyžičiek existuje niekoľko prác venovaných ich štúdiu (Гаврилина 1985; Gräslund 1984; Krabath 2001; Riha 1986; Салангина 2004).

Veľkosť ušných lyžičiek, ich výzdoba, spôsob ukončenia rúčky a použitý materiál boli podkladom pri ich morfologickej klasifikácii. Morfológickú klasifikáciu ušných lyžičiek z Východnej Európy z obdobia 8. storočia pred n. l. do 15. storočia n. l. vytvorila C. B. Салангина (2004). Typológiou ušných lyžičiek vyrobených z bronzu a pochádzajúcich z doby rímskej sa zaoberali E. Riha (1986). S. Krabath (2001) spracoval ušné lyžičky pochádzajúce z 13.–16. storočia. V archeologickej spisbe doposiaľ absentujú práce zaoberajúce sa typológiou ušných lyžičiek vyrobených z organických materiálov, akým je kosť či parohovina. Jedným z dôvodov je stav zachovania samotného organického materiálu a publikovanie výsledkov či už starších alebo nových archeologických výskumov.

Záver

Nález ušnej lyžičky vyrobenej z parohoviny, pochádzajúci z archeologického výskumu hradu Hrušov, patrí k unikátnym nálezom predmetov osobnej hygieny organického pôvodu, pochádzajúcim z vrcholného stredoveku. Ušná lyžička, ako predmet osobnej hygieny hradných obyvateľov svojou podstatou odráža ich hygienické znalosti a zručnosti, úroveň kultúry jedinca i celej spoločnosti. Je zrkadlom umeleckého štýlu pretrvávajúceho celé stáročia.

Nálezy ušných lyžičiek a ich analýzy prinášajú nové informácie nielen o remeselnej zručnosti a estetickom cínení výrobcov, ergonómii jej tvaru, ale aj o jej funkcii a účele. Sú dokladom hygieny, starostlivosti o telo a pohľadu na okolitý svet a vieru, ktoré boli súčasťou každodenného života človeka v priebehu stáročí.

Príspevok vznikol s podporou Vedeckej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR v rámci projektu VEGA 2/0083/21.

Literatúra

- ARBMAN, H., 1933: En släktgrav från vikingatiden. Gävle.
- BEL, M., 1742: Notitia Hungariae novae historicogeographica IV., 269. Viennae.
- BLAHOVÁ, S., 2019: Vojenstvo na hrade Hrušov vo svetle archeologických prameňov. Bakalárska práca. Nitra.
- 2021: Archeologické doklady odievania hradného obyvateľstva v stredoveku. Diplomová práca. Nitra.
- BLOMQUIST, R., 1939: Örslev, snidad i valrosstand. Lund.
- BÓNA, M., 2008: Hostie, Hrad Hrušov (č. ÚZPF 1539/1-13). Architektonicko-historický výskum. Zlaté Moravce.
- 2021: Doplnkový architektonicko-historický výskum archeologicky odkrývaných situácií 2021. Zlaté Moravce.
- BÓNA, M.–LUKAČKA, J., 2002: Úloha hradov horného Ponitria a Požitavia pri obrane a osídlení územia do konca 14. storočia – Aufgabe der Burgen in der Gegend am Oberlauf der Flüsse Nitra und Žitava bei der Verteidigung und bei der Besiedlung dieses Gebiets bis Ende des 14. Jhs., AH 27, 239–268.
- BRAILSFORD, J. W., 1958: Antiquities of Roman Britain. London.
- DAŇO, R., 2015: Výskumná dokumentácia 2015/1/2. Nitra.
- EGAN, G.–PRITCHARD, F., 1991: Dress Accessories c. 1150 – c. 1450. Medieval finds from excavations in London. London.
- ENGELHARDT, C., 1865: Nydam Mosefund 1859–1863. Kjöbenhavn.
- FUČÍKOVÁ, E.–ČEPIČKA, L., 2007: Albrecht z Valdštejna. Inter arma silent musae? Praha.
- ГАВРИЛИНА, Л. М., 1985: Кочевнические украшения X в. Советская археология 3, 214–226.
- ГОЛУБЕВА, Л. А., 1979: Зооморфные украшения финно-угров. Москва.
- GRÄSLUND, A. S., 1984: Ohrloffel. In: Birka II:1: Untersuchungen und Studien. II Systematische Analysen der Gräberfunde, 177–182. Stockholm.
- CHUDZINSKA, B.–WOŁOSZYN, M., 2019: Ozdoby – części stroju – dewocjonalia. In: Średniowieczny zespół rezydencjonalny na Górze Katedralnej w Chełmie (Buko, A., ed.), 235–246. Warszawa.
- KRABATH, S., 2001: Die hoch- und spätmittelalterlichen Buntmetallfunde nördlich der Alpen. Rahden.
- LIBERTIN, J. L., 1715: De Educatione Iuventutis. Praha.
- ЛИТВИНСКИЙ, Б. А., 1978: Орудия труда и утварь из могильников Западной Ферганы. Москва.
- MACGREGOR, A., 1985: Bone, Antler, Ivory and Horn. The Technology of Skeletal Materials since the Roman Period. London.
- MØLLER-CHRISTENSEN, V., 1938: The History of the Forceps: An Investigation on the Occurrence, Evolution, and Use of the Forceps from Prehistoric Times to the Present Day (with a Summary in Danish). Copenhagen – London.
- PAULY, A. F.–WISSOWA, G., 1926: Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Band XIII. Stuttgart.
- ПЛИТНЁВА, С. А., 1967: От кочевий к городам. Москва.
- САЛАНГИНА, С. В., 2004: Копушки как исторический источник: По материалам археологических памятников Восточной Европы. Ижевск.
- SKALSKÁ, M., 2010: Stredoveké dejiny hradu Hrušov. In: Studia Historica Tyrnaviensia 9–10, 45–62. Kraków – Trnava.
- SCHÄFER, M., 2009: (All)tägliche Toilette: Vom Kamm bis zum Zahnstocher – Körperpflege im Mittelalter und in der frühen Neuzeit, Concilium Medii Aevi 12, 225–250.
- RIHA, E., 1986: Römisches Toilettgerät und medizinische Instrumente aus Augst und Kaiserugst. Augst.

Internetové zdroje

Mandiner.hu. Dostupné z: https://mandiner.hu/cikk/20211030_varpalota_asatas_nagy_szabolcs, cit. 27. 3. 2023.

Zusammenfassung

Zu Belegen der Hygiene auf Burg Hrušov

Im Jahr 2015 fand auf Burg Hrušov die vierte archäologische Grabungssaison statt, die unter der Leitung von Mgr. R. Daňa, PhD von der privaten Gesellschaft Pamarch, s. r. o. durchgeführt wurde. Die Grabung erfolgte im Bereich des Zwingers, wo man während der dritten Saison von 2014 eine ältere Wehrmauer entdeckt hatte, die Bestandteil des spätgotischen Umbaus war. In der anschließenden Renaissancephase des Umbaus begrenzte besagte Mauer teilweise in unregelmäßigem Abstand den Bereich des Verteidigungszwingers zwischen ihr und der Wehrmauer der ersten Vorburg und wurde teils Bestandteil der südlichen Geschützbauteile.

Im südlichen Teil des Zwingers hat man an der Eingangsöffnung der Geschützbauteile in einer Tiefe von 130 cm einen aus Geweih hergestellten Ohrlöffel gefunden. Der Ohrlöffel hat eine fast über die gesamte Länge gehende längliche Form mit einem runden Querschnitt und weist einen abgebrochenen oberen Teil mit erkennbarer Bruchstelle auf. An seinem spitz zulaufenden Ende befindet sich ein kleiner, länglicher Löffel mit einer leichten Vertiefung. Er ist durch einen spitz zulaufenden Hals vom Griff getrennt. Der Griff verbreitert sich vom Hals weg und ist an seinem Ende mit einer Tordierung verziert. Der Ohrlöffel wird grob in die Zeit vom 14. Jahrhundert bis in die zweite Hälfte des 17. Jahrhunderts datiert.

Dieser kleine Gegenstand zählt zu den einzigartigen Gegenständen der persönlichen Hygiene organischen Ursprungs, die bei einer archäologischen Rettungsgrabung auf Burg Hrušov entdeckt wurden. Der Ohrlöffel als Gegenstand der persönlichen Hygiene der Burgbewohner spiegelt seinem Wesen nach deren hygienischen Kenntnisse und Fähigkeiten, das Kulturniveau des Individuums und der gesamten Gesellschaft wider. Er ist ein Spiegel eines künstlerischen Stils, der sich über Jahrhunderte gehalten hat.

Ohrlöffelfunde und ihre Analysen liefern nicht nur neue Informationen über die handwerkliche Geschicklichkeit und das ästhetische Empfinden ihrer Hersteller, über ihre ergonomische Formen, sondern auch über ihre Funktion und ihren Zweck. Sie sind Belege für Hygiene, Körperpflege, Weltanschauung und Glauben, die im Laufe der Jahrhunderte Bestandteil des Alltags der Menschen waren.

Der vorliegende Beitrag entstand im Rahmen des von der Wissenschaftlichen Förderagentur des Ministeriums für Schulwesen, Wissenschaft, Forschung und Sport der Slowakischen Republik geförderten Projekts VEGA 2/008/21.

Mgr. et Mgr. Stanislava **Blahová**, Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Hodžova 1, 949 01 Nitra, Slovenská republika, stanislava.blahova@ukf.sk

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.